

Καθώς ο μύθος ξετυλίγεται... δημιουργεί ιστοσελίδα

Ποίηση – Ψηφιδωτά – Γραμματόσημα – Διαδίκτυο

Από τις μαθήτριες του Β΄ Περιφερειακού Γυμνασίου Λευκωσίας:

Έμιλη Ιωάννου, Σοφία Κυρίλλου, Ελένη Παπαδοπούλου, Φωτεινή Πλατή, Ελισάβετ Σάββα

Συντονίστριες: Πόπη Πούγιουρου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων

Κυριακή Τσίτσου, Φιλόλογος

Υπεύθυνη κατασκευής ιστοσελίδας: Χριστοθέα Λεβέντη, Φιλόλογος

A. Εισαγωγή

Η άφιξη των Αχαιών στην Κύπρο, ήδη από το 14ο π.Χ. αιώνα, και η σχέση τους με τους κατοίκους του νησιού οδηγεί βαθμιαία στον εξελληνισμό του νησιού και την επικράτηση του ποιοτικά υπέρτερου ελληνικού πολιτισμού έναντι του ντόπιου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και την επικράτηση των πανελλήνιων μύθων εις βάρος των τοπικών, οι οποίοι αφομοιώνονται. Για το λόγο αυτό δεν έχουμε συνολική εικόνα της κυπριακής μυθολογίας κατά την αρχαιότητα. Είναι όμως εμφανής η συνεχής παρουσία της ελληνικής μυθολογίας στο νησί, γεγονός που επιχειρεί να καταδείξει η παρούσα εργασία.

Ο μύθος αποτελεί ένα από τα ζωντανότερα ίσως κομμάτια ενός πολιτισμού. Μεταφέρει τις σκέψεις, τις ιδέες, τα πάθη και τα συναισθήματα, τους φόβους και τις προσδοκίες ενός λαού. Είναι η ψυχή ενός λαού. Ανιχνεύοντας, λοιπόν, το μύθο ανιχνεύουμε το βαθύτερο είναι των ανθρώπων μιας παλαιότερης εποχής και, εν τέλει, το δικό μας βαθύτερο είναι.

Οι αρχαίοι Ελληνικοί μύθοι αποτέλεσαν και αποτελούν πηγή έμπνευσης για όλες τις μορφές τέχνης, αλλά κατά κύριο λόγο για τη λογοτεχνία και τις εικαστικές τέχνες. Τα Ψηφιδωτά της Πάφου είναι μια μοναδική περίπτωση εικαστικής απόδοσης των αρχαίων ελληνικών μύθων, με τρόπο που συχνά αναδεικνύει τη μαεστρία του καλλιτέχνη-ψηφοθέτη, ο οποίος δεν αντιγράφει απλά τετριμμένα πρότυπα, αλλά δημιουργεί, καταφέροντας ενίοτε να αποδώσει υψηλά νοήματα και να δώσει μηνύματα μέσα από την τέχνη του. Η Αρχαία Κυπριακή Ποίηση θα ήταν αδύνατο να μείνει ανεπηρέαστη από τη γοητεία που ασκούν οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι, αναφορές στους οποίους γίνονται σε σωρεία χωρίων της.

Εξάλλου, τα ψηφιδωτά της Πάφου αποτέλεσαν στις μέρες μας θεματική για εκδόσεις των Κυπριακών Γραμματοσήμων, που κυκλοφόρησαν μεμονωμένα κατά καιρούς, είτε στην ειδική έκδοση για τα ψηφιδωτά της Πάφου του 1989.

Καθώς ο μύθος ξετυλίγεται θα τον παρακολουθήσουμε να περνά μέσα από πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες όπως η ποίηση και η τέχνη των ψηφιδωτών και να φτάνει στη σύγχρονη πλέον εποχή μέσα από τα γραμματόσημα. Στην εργασία μας θα γίνει μια προσπάθεια παρουσίασης των μύθων που απαντώνται ταυτόχρονα σε χωρία της Αρχαίας Κυπριακής Ποίησης, στα Ψηφιδωτά της Πάφου, και σε εκδόσεις των κυπριακών γραμματοσήμων ή σε συνδυασμό κάποιων από τα τρία. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται πίνακας στον οποίο παρουσιάζονται οι αναφορές στο μύθο στην ΑΚΥΠ, τα Ψηφιδωτά της Πάφου και τα Κυπριακά Γραμματόσημα.

Η τελική φάση της εργασίας είναι η κατασκευή ιστοσελίδας, όπου το υλικό της εργασίας θα αναρτηθεί. Μπορείτε να το αναζητήσετε στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://mythoupsifides.blogspot.com/2010/05/blog-post_05.html

B. Αρχαία Κυπριακή Ποίηση - Ψηφιδωτά Πάφου – Κυπριακά Γραμματόσημα

I. Νέα Πάφος

Η Νέα Πάφος κατά τον 3^ο αι. π.Χ. ήταν το κέντρο της Πτολεμαϊκής διοίκησης και πολύ σύντομα έγινε το πολιτικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής, αφού ήδη στα τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ. είναι η πρωτεύουσα ολόκληρης της Κύπρου. Με την προσάρτηση της Κύπρου στη Ρώμη το 58 π.Χ. η Πάφος εξακολουθεί να είναι η πρωτεύουσα του νησιού και να αποτελεί το διοικητικό κέντρο του νησιού. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι τα κτίσματα που βρέθηκαν στην περιοχή «Κτιστόν» της Κάτω Πάφου και ανάγονται στη μέση Ρωμαϊκή περίοδο είναι μεγαλοπρεπή και χαρακτηρίζονται από πλούσια ψηφιδωτή διακόσμηση στο δάπεδό τους.

Η Νέα Πάφος υπέστη κατά καιρούς σοβαρές ζημιές από σεισμούς, ιδιαίτερα περί τα τέλη του 1^{ου} π.Χ. και 1^{ου} μ.Χ. αιώνα καθώς και στο πρώτο μισό του 4^{ου} αι. μ.Χ., προξενώντας αρκετές ζημιές στα κτίσματα της περιοχής.

Το 1962 ανακαλύφθηκε τυχαία στην περιοχή «Κτιστόν» της Κάτω Πάφου το πιο εντυπωσιακό σύμπλεγμα ψηφιδωτών που βρέθηκε ποτέ στην Κύπρο. Οι ανακαλύψεις που ακολούθησαν έκαναν καταφανές ότι κατά τη μέση Ρωμαϊκή περίοδο η πλούσια διακόσμηση με ψηφιδωτά δάπεδα ήταν μια συνήθης πρακτική στην Πάφο. Τα πολυάριθμα κομμάτια τοιχογραφιών που βρέθηκαν, εξάλλου, δείχνουν ότι κάποτε οι τοίχοι ήταν διακοσμημένοι με τοιχογραφίες, κατά κύριο λόγο με φυτικά και γεωμετρικά σχέδια και ανθρώπινες μορφές. Δυστυχώς οι τοιχογραφίες δε σώζονται σήμερα στο σύνολό τους, αφού οι κάτοικοι της περιοχής για αιώνες έπαιρναν πελεκητές πέτρες από την περιοχή «Κτιστόν» για να τις χρησιμοποιήσουν όχι μόνο στο κτίσιμο των σπιτιών τους αλλά και στην κατασκευή τοίχων αντιστήριξης, γεγονός που στοίχισε την καταστροφή των τοιχογραφιών.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή των ψηφιδωτών ήταν η μέθοδος που βρισκόταν σε χρήση σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Το έδαφος ισοπεδώνεται και κτυπιέται μέχρι να γίνει συμπαγές. Στη συνέχεια απλώνεται ένα μείγμα από μικρές ακανόνιστες πέτρες και χοντρό ασβεστοκονίαμα πάνω στο οποίο απλώνεται ένα άλλο μείγμα από σπασμένες πέτρες και θραύσματα αγγείων ανακατεμένα με ασβέστη. Τέλος, απλώνεται ένα λεπτό στρώμα ασβέστη πάνω στο οποίο, ενόσω ακόμα είναι υγρό, τοποθετούνται και ισοπεδώνονται οι ψηφίδες. Οι ψηφίδες έχουν μέγεθος ενός περίπου κυβικού εκατοστού, είναι κομμένες από ντόπιες πέτρες, εκτός από τις ζωηρές πορτοκαλόχρωμες, κίτρινες, πράσινες και μπλε, που είναι φτιαγμένες από γυαλί. Οι ψηφιδωτές παραστάσεις δεν αποτελούσαν πρωτότυπα έργα τέχνης, αλλά αντιγραφές, τροποποιήσεις, προσαρμογές ή συνδυασμούς παραστάσεων από βιβλία αντιγράφων και σκίτσων που διέθεταν τα εργαστήρια ψηφιδωτών.

Η Οικία του Διονύσου, που πήρε το όνομά της από τη θεματική των ψηφιδωτών στο δάπεδό της, φαίνεται να πρωτοκτίστηκε στα τέλη του 2^{ου} αι. μ.Χ. και να εγκαταλείφθηκε το πρώτο μισό του 4^{ου} αι. λόγω των σεισμών. Ο ιδιοκτήτης των μεγάλων διαστάσεων κτιρίου (2000τ.μ.) ταυτίστηκε με κάποιο ανώτερο Ρωμαίο αξιωματούχο.

Όπως σε πολλά ελληνορωμαϊκά σπίτια, τον πυρήνα του σπιτιού αποτελούσε το αίθριο, το οποίο, σύμφωνα με αρκετά αρχιτεκτονικά μέλη που σώζονται, περιτριγυριζόταν και από τις τέσσερις πλευρές με στοά από κολόνες. Γύρω από το αίθριο βρίσκονται τα κυριότερα δωμάτια του σπιτιού, η ακριβής χρήση των οποίων είναι αδύνατο να προσδιοριστεί. Τα περισσότερα από τα δωμάτια είναι διακοσμημένα με ψηφιδωτά δάπεδα τα οποία, λαμβανομένης υπόψη της αγάπης των Ρωμαίων για επίδειξη, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι ήταν ανοικτά στους επισκέπτες. Τα δωμάτια ιδιωτικής χρήσης όπως τα υπνοδωμάτια, τα μαγειρεία και τα εργαστήρια έχουν πιο απλά δάπεδα.

Η Οικία του Ορφέα, που παλαιότερα είχε την επωνυμία «Οικία του Ηρακλή», πήρε το όνομά της από το σημαντικότερο ψηφιδωτό της και βρίσκεται ακόμα στα αρχικά στάδια των ανασκαφών, αφού έχουν αποκαλυφθεί μόνο 600τ.μ. από το σύνολό της. Παρ' όλα αυτά φαίνεται να είναι μια παραδοσιακού τύπου κατοικία με τα δωμάτια διαρθρωμένα γύρω από ένα περιστύλιο αίθριο. Η χρονολόγηση της τελευταίας φάσης του κτιρίου δεν έχει ακόμα γίνει, αλλά φαίνεται πιθανή μια χρονολόγηση περί τα τέλη του 2^{ου} με αρχές 3^{ου} αι..

Η Έπαυλη του Θησέα πήρε το όνομά της από τον ομώνυμο ήρωα. Πρόκειται για το μεγαλύτερο οικοδόμημα που βρέθηκε στην Κύπρο και ένα από τα μεγαλύτερα της Μεσογείου. Το κτίσιμο της έπαυλης πιθανολογείται ότι άρχισε το δεύτερο μισό του 2^{ου} αι. μ.Χ. ενώ η ζωή του συνεχίστηκε μέχρι τον 7^ο αι. μ.Χ. Τα τελευταία όμως χρόνια φαίνεται ότι κατοικήθηκε από φτωχές οικογένειες που προκάλεσαν και πολλές καταστροφές στη διακόσμησή του. Το σχέδιο της έπαυλης,

το μέγεθος και η διακόσμησή της, τα πολλά μαρμάρινα αγάλματα και η σπάνια για την Κύπρο Λατινική επιγραφή που βρέθηκαν, μαρτυρούν ότι πιθανόν να πρόκειται για την κατοικία του Ανθύπατου, του Ρωμαίου κυβερνήτη της Κύπρου.

Το 1983 ανασκαφές μπροστά από την είσοδο της «Έπαυλης του Θησέα» έφεραν στο φως ένα άλλο κτίσμα που πήρε την επωνυμία η «Οικία του Αιώνος», από το θεό που παρουσιάζεται στο μέσο του ψηφιδωτού της κύριας αίθουσας. Η ψηφιδωτή διακόσμηση της αίθουσας, που χρονολογείται στο πρώτο μισό του 4^{ου} αι., αποτελείται από πέντε πίνακες με παραστάσεις σε ένα πλαίσιο σε σχήμα Π. Οι πίνακες είναι τοποθετημένοι σε τρεις σειρές με τη διάταξη 2-1-2.

Όλοι οι πίνακες στην «Οικία του Αιώνος» απεικονίζουν μυθολογικές σκηνές που εκ πρώτης όψεως φαίνονται να έχουν επιλεγεί στην τύχη. Στην πραγματικότητα το όλο σύμπλεγμα έχει σκοπό να εκφράσει ένα κοινό μήνυμα που σχετίζεται με την κοσμική τάξη. Τις διαφορετικές παραστάσεις συνδέουν ο πρώτος και ο τελευταίος πίνακας που έχουν και οι δύο διονυσιακό χαρακτήρα. Στον πρώτο πίνακα απεικονίζεται η επιφάνεια του Διονύσου, ενός νέου ύψιστου θεού-σωτήρα, που εισάγει μια νέα τάξη πραγμάτων, ο θρίαμβος του οποίου απεικονίζεται στον τελευταίο πίνακα.

II. Οι μύθοι μέσα από την Ποίηση, τα Ψηφιδωτά και τα Γραμματόσημα

α. Θέτις

Στη Χρηστομάθεια του Πρόκλου (Κύπρια Έπη Τ7) γίνεται αναφορά στο γάμο του Πηλέα με τη Θέτιδα κατά τη διάρκεια του οποίου η Έριδα προκάλεσε τη γνωστή διαμάχη μεταξύ των τριών θεαινών. Για το γάμο της Θέτιδας με θνητό διατυπώνονται δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη ο γάμος αυτός ήταν αποτέλεσμα σχεδίου που υπέβαλε στο Δία ο Μώμος. Το σχέδιο αυτό απέβλεπε στο ξαλάφρωμα της Γης από το μεγάλο βάρος πράγμα που θα επιτυγχανόταν με ένα πόλεμο. Ένας πόλεμος μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων και ο θάνατος πολλών θα έφερνε το ποθητό αποτέλεσμα (Σχόλια Ομ. Α 5-6). Σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή ο γάμος της Θέτιδας με θνητό επιβλήθηκε ως τιμωρίας της Θέτιδας από τον ίδιο το Δία επειδή η τελευταία *«από ευγνωμοσύνη προς την Ηρα απέφυγε τη συνένωση με το Δία»*. Η εκδοχή αυτή αποδίδεται στον ποιητή των Κυπρίων (Φιλόδημος *Περί ευσεβείας*).

Σε αυτόν τον γάμο προσήλθε και ο Χείρωνας με το δώρο του: *«αφού έκοψε μια ευθαλή μηλιά πρόσφερε το ξύλο για το δόρυ»* το οποίο ακολούθως επεξεργάστηκαν η Αθηνά και ο Ήφαιστος. Αυτό ήταν το δόρυ με το οποίο διακρίθηκαν στις μάχες τόσο ο Πηλέας όσο και ο Αχιλλέας, και ήταν το μοναδικό από τα όπλα του Αχιλλέα που δεν πήρε ο Πάτροκλος. Η μαρτυρία αποδίδεται και πάλι στον ποιητή των Κυπρίων (Σχόλ. Όμ. Π 140).

Στο ψηφιδωτό της Έπαυλης του Θησέα, δωμάτια 39-40, απεικονίζονται μάλλον διάφορα επεισόδια από το μύθο του Αχιλλέα, τα οποία περιβάλλονται από πλατύ γεωμετρικό πλαίσιο.

Μεταξύ των παραστάσεων και του πλαισίου παρεμβάλλονται σκηνές κυνηγιού, όπου Έρωτες με ή χωρίς φτερά κυνηγούν άγρια θηρία, σε ένα βραχώδες τοπίο, ενώ κάθε μία από τις μορφές περιβάλλεται από ένα δέντρο ελιάς.

Από τους τέσσερις ορθογώνιους πίνακες που υπήρχαν κάποτε στο δάπεδο σώζεται μόνο ο ένας, όπου απεικονίζεται η σκηνή του πρώτου λουτρού του Αχιλλέα, γιου του Πηλέα και της Θέτιδας. Η Θέτιδα, κόρη του Νηρέα, προσπάθησε να εξασφαλίσει την αθανασία για το γιο της, βάζοντάς τον στη φωτιά και ακολούθως στα νερά της Στυγός. Η αχίλλειος πτέρνα, απ' όπου η Θέτις κρατούσε το βρέφος, μένει τρωτή. Το γεγονός θα του στοιχίσει τη ζωή, αφού κατά τον τρωικό πόλεμο το κτύπημα του Πάρι σ' αυτό το σημείο θέτει τέρμα στη ζωή του.

Στο ψηφιδωτό ο Αχιλλέας βρέφος κάθεται στα γόνατα της τροφού Ανατροφής, η οποία ετοιμάζεται να τον βουτήξει σε μια μεγάλη κυλινδρική λεκάνη, που βρίσκεται μπροστά σε μια κλίνη, όπου η Θέτις παρουσιάζεται μισοξαπλωμένη. Δίπλα από την Ανατροφή βρίσκεται η Αμβροσία, που φέρνει νερό σε χρυσή υδρία, ενώ απέναντι από τη Θέτιδα κάθεται ο Πηλέας σε θρόνο. Πίσω από το θρόνο στέκονται οι τρεις μοίρες, Κλωθώ, Λάχεσις και Άτροπος.

Το ψηφιδωτό θεματοποιεί τη μάταιη προσπάθεια του ανθρώπου να εξασφαλίσει την αθανασία, ενώ παράλληλα αποτελεί και τον πρόδρομο των παραστάσεων της γέννησης και του πρώτου λουτρού του Χριστού σε Βυζαντινές εκκλησίες. Χρονολογείται στον 5^ο αι. μ.Χ. και είναι η μεταγενέστερη από τις παραστάσεις της «Έπαυλης του Θησέα». Η μορφή της Θέτιδας θα επανέλθει και στην παράσταση του *Αγώνα Κασσιόπειας και Νηρηϊδων*, από την οικία του Αιώνας.

Από τη σύνθεση αυτή προέρχεται το γραμματόσημο με τις Νύμφες, της Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου που κυκλοφόρησε το 1989.

Στην Οικία του Αιώνας ο κεντρικός πίνακας στην αίθουσα υποδοχής αποτελείται από δύο σκηνές. Στην πρώτη σκηνή απεικονίζεται ένας διαγωνισμός ομορφιάς ανάμεσα στην Κασσιόπεια (σύζυγο του Κηφέα, βασιλιά της Αιθιοπίας ή κατά άλλους σύζυγο του Φοίνικα, βασιλιά της Σιδώνας ή της Τύρου) και τις Νηρηίδες. Η Κασσιόπεια νικήτρια παρουσιάζεται ως αναδυόμενη Αφροδίτη να στεφανώνεται από μια φτερωτή θεά, που πρόκειται, όπως δηλώνει η επιγραφή, για προσωποποίηση της Κρίσης. Στο κέντρο κάθεται ο θεός Αιών, θεός του αιώνιου χρόνου, που είναι ο ανώτατος και αμερόληπτος κριτής του αγώνα. Ο Καιρός, που απεικονίζεται ως μικρό αγόρι, δίνει στην Κασσιόπεια ένα τυχερό κλήρο, που μόλις τράβηξε από χρυσό δοχείο. Πίσω ο θεός Ήλιος και ίσως η θεά Σελήνη, χαιρετούν την Κασσιόπεια.

Στη δεύτερη σκηνή του κεντρικού πίνακα απεικονίζονται οι τρεις πιο όμορφες από τις κόρες του Νηρέα, η Θέτιδα, η Δωρίδα και η Γαλάτεια, οι οποίες είναι θυμωμένες λόγω της δυσαρέσκειάς

τους από το αποτέλεσμα του διαγωνισμού. Καθισμένες στην πλάτη του Βυθού, ενός θαλάσσιου κενταύρου, προσωποποίηση του βυθού της θάλασσας, και του Πόντου, ενός νεαρού τρίωνα, προσωποποίηση της επιφάνειας της θάλασσας. Τις Νηρηίδες συνοδεύει ένας λυπημένος Έρωτας, καθισμένος πάνω σε ένα ταύρο. Ο Δίας και η Αθηνά παρακολουθούν από ψηλά και χαιρετούν την Κασσιόπεια. Η συγκεκριμένη παράσταση είναι πολύ σπάνια.

Λεπτομέρειες από το ψηφιδωτό με την προτομή της Κασσιόπειας και της Δωρίδας απεικονίζονται σε γραμματόσημα που κυκλοφορούν το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

β. Λήδα – Κύκνος

Αναφερόμενος σε μεταμορφώσεις του Δία ο ποιητής των Κυπρίων κάνει λόγο και για τη μεταμόρφωσή του σε κύκνο, το ερωτικό σμίξιμο με τη Λήδα και τη γέννηση αυγού από το οποίο βγήκε η Ελένη (Φιλόδημος, *Περί Εύσεβείας*).

Στη δεύτερη παράσταση της Οικίας του Αιώνος παρουσιάζεται η Λήδα, συνοδευόμενη από

Λακεδαιμόνιες, καθώς ετοιμάζεται να λουστεί στα νερά του ποταμού Ευρώτα. Τη Λήδα πλησιάζει ο Δίας μεταμορφωμένος σε κύκνο, που μετά την ένωσή τους γέννησε τους δίδυμους Κάστορα και Πολυδεύκη και την ωραία Ελένη. Τη σκηνή συνοδεύουν προσωποποιήσεις του Ευρώτα και της Λακεδαιμονίας. Στο βάθος αριστερά διακρίνεται ένας Σάτυρος, που προσδίδει μια διονυσιακή διάθεση στην όλη σκηνή.

Λεπτομέρεια από το ψηφιδωτό με την προτομή της Λήδας απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

Η πιο χαρακτηριστική και αναγνωρίσιμη, ωστόσο, παράσταση της Λήδας και του Κύκνου προέρχεται από την Παλαίπαφο, σημερινά Κούκλια. Το ψηφιδωτό αυτό δε θα μπορούσε να λείπει από τις εκδόσεις γραμματοσήμων. Κυκλοφόρησε το 1980 στη Πέμπτη Οριστική Σειρά της Κυπριακής Δημοκρατίας.

γ. Διόνυσος

Εκτός από κάποιες περιστασιακές αναφορές στο όνομα του Διονύσου η αρχαία Κυπριακή Ποίηση δεν μας δίνει στοιχεία της μυθολογίας του. Στα ψηφιδωτά της Πάφου όμως κατέχει κεντρική θέση.

Η παράσταση του Θριάμβου του Διονύσου στην Οικία του Διονύσου, δωμάτιο 4, απεικονίζει τη θριαμβευτική επιστροφή του θεού από μια εκστρατεία στην Ινδία από όπου έφερε

τους Ινδούς σκλάβους και τους πάνθηρες που βλέπουμε στην παράσταση. Στο κέντρο της σύνθεσης βρίσκεται ο θεός καθισμένος πάνω σε ένα άρμα που σέρνουν δύο πάνθηρες, από τα σπουδαιότερα σύμβολα του θεού, φέρει στεφάνι από κισσό και κρατάει θύρσο (μακρύ δόρυ σκεπασμένο με φύλλα κισσού) ένα επίσης από τα σημαντικότερα σύμβολα του θεού και των ακολούθων του. Το Διόνυσο ακολουθεί ένας Σάτυρος, τραβώντας ένα ασκί για κρασί και στηρίζοντας με το γόνατό του ένα μεγάλο κρατήρα. Πίσω από το Σάτυρο βλέπουμε τον Πάνα, έναν ακόμα από τους ακολούθους του Διονύσου, θεός των δασών, μισός άνθρωπος και μισός τράγος, να κρατάει ποιμενικό ραβδί και μικρή ασπίδα. Ακολουθούν ένας Ινδός σκλάβος με δεμένα τα χέρια του στην πλάτη και δύο Μαινάδες, κι αυτές συνοδοί του Διονύσου. Ο Σιληνός, το γηραιότερο μέλος της ακολουθίας του Διονύσου, κρατάει τα ινία του άρματος. Του άρματος προπορεύονται μια Μαινάδα που παίζει κύμβαλα και ένας γυμνός άντρας που παίζει σάλπιγγα, αναγγέλλοντας τον ερχομό του θεού, ενώ ανάμεσά τους βρίσκεται ένας άλλος Ινδός, ο οποίος γυρισμένος προς το θεό φαίνεται να θρηνεί για τις συμφορές του.

Το 1964 κυκλοφορεί έκδοση γραμματοσήμων για τα Κυπριακά Κρασιά, όπου απεικονίζεται ο Σιληνός.

Στα Κύπρια Έπη (F12) βρίσκουμε έναν ύμνο στις ευεργετικές ιδιότητες του κρασιού. Το κρασί είναι η προσφορά των θεών προς τους ανθρώπους προκειμένου οι τελευταίοι να ξεφεύγουν από τις σκοτούρες:

Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον

θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.

Με τον Διόνυσο και το κρασί συνδέεται και το ψηφιδωτό που αναπαριστά την ιστορία του Ικαρίου στην Οικία του Διονύσου, δωμάτιο 16. Ο Ικάριος, βασιλιάς της Αθήνας ή περιβολάρης κατά άλλους, φιλοξένησε το Διόνυσο, όταν αυτός επισκέφτηκε την Αθήνα. Ο Διόνυσος, σε ανταπόδοση της φιλοξενίας, του δίδαξε τον τρόπο καλλιέργειας του αμπελιού και παραγωγής του κρασιού. Ο θεός προειδοποίησε τον Ικάριο να προσέχει το κρασί του, διαφορετικά αυτός και η οικογένειά του θα έβρισκαν μεγάλες συμφορές. Ο Ικάριος, ξεχνώντας τη θεϊκή νουθεσία, προσφέρει από το πολύτιμο ποτό σε μερικούς περαστικούς, οι οποίοι μέθυσαν και νομίζοντας ότι ο Ικάριος τους είχε δηλητηριάσει του επιτίθενται και τον σκοτώνουν.

Η επιλογή της σκηνής για τη διακόσμηση του συγκεκριμένου χώρου φαίνεται να έγινε σκόπιμα, αφού όλοι ήταν σε θέση να βλέπουν τη σκηνή μπαίνοντας στη τραπεζαρία και αποτελεί μια προτροπή προς αυτούς για κατανάλωση κρασιού με μέτρο. Στην παράσταση βλέπουμε τον Ικάριο μόλις πριν από την τραγωδία να κρατά τα ινία των βοδιών, που σέρνουν ένα κάρο φορτωμένο με ασκιά κρασιού, ενώ δεξιά βλέπουμε δύο μεθυσμένους άντρες και την επιγραφή οι

«ΠΡΩΤΟΙ ΟΙΝΟΝ ΠΙΟΝΤΕΣ». Στα αριστερά απεικονίζονται ο Διόνυσος, καθισμένος σε ένα σκαμνί και κρατώντας ένα τσαμπί σταφύλι, ενώ απέναντί του, σύμφωνα με την επιγραφή, βρίσκεται η νύμφη Ακμή, πίνοντας κρασί από μια κούπα και συμβολίζοντας την καλή διάθεση και την πνευματική διαύγεια αυτού που πίνει με μέτρο.

Η παράσταση με το Διόνυσο και την Ακμή κυκλοφόρησε σε γραμματόσημο το 1964, στην έκδοση για τα Κυπριακά Κρασιά, ενώ ο Ικάριος απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1983 σε αναμνηστική έκδοση για την ημέρα της Κοινοπολιτείας.

Εξάλλου, στον πρώτο πίνακα της Οικίας του Αιώνος παρουσιάζεται ο μικρός Διόνυσος να

κάθεται στα γόνατα του Ερμή, ο οποίος μετά τον πρόωρο θάνατο της μητέρας του Σεμέλης, με διαταγή του Δία, παραδίδει το μικρό θεό στον Τροφέα, το γηραιό Σιληνό, μελλοντικό δάσκαλο του Διονύσου, και στις Νύμφες του βουνού Νύσσα. Τρεις από τις Νύμφες ετοιμάζουν το λουτρό, ενώ εκεί κοντά κάθονται η Ανατροφή και η ίδια η Νύσσα. Ο νεαρός θεός, εξάλλου, συνοδεύεται από τρεις

προσωποποιήσεις, τη Θεογονία, το Νέκταρ και την Αμβροσία. Όλοι οι παρευρισκόμενοι, εκτός από μια Νύμφη, κοιτάζουν με προσοχή το Διόνυσο.

Λεπτομέρεια από το ψηφιδωτό με τις Νύμφες και την Ανατροφή απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφόρησε το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου. Στην ίδια σειρά γραμματοσήμων απεικονίζεται και ο μικρός Διόνυσος με τον Ερμή.

Σχετικά με τις Νύμφες να σημειωθεί ότι στην Αρχαία Κυπριακή Ποίηση παρουσιάζονται ως θεότητες των δασών και των ορέων. Αγαπημένος τους προορισμός οι πηγές των ποταμών και τα χλοερά λιβάδια. Ξεχωρίζουν για την εξαιρετική τους ομορφιά, αφού με αυτές, όπως και με την Άρτεμη, Λητώ, Αφροδίτη, Θέμιδα, Αθηνά και Χάριτες, εξισώνει την εξάισια μορφή που βλέπει μπροστά του εμβρόντητος ο Αγκίσσης στον Ομηρικό Ύμνο στην Αφροδίτη V (στ. 92-99).

Η τελευταία παράσταση του ψηφιδωτού της Οικίας του Αιώνος απεικονίζει την τελετουργική πομπή του νεαρού Διονύσου στην υφήλιο. Δύο κένταυροι σέρνουν την άμαξα, όπου βρίσκεται καθισμένος ο θεός, οδηγούμενοι από μια Μαινάδα, ενώ ο Σκίρτος, ένας μικρός Σάτυρος προσφέρει στο Διόνυσο ένα δίσκο γεμάτο με φρούτα. Την άμαξα ακολουθούν ο Τροφέας, καθισμένος σε ένα μουλάρι, και ένα κορίτσι με ένα καλάθι στο κεφάλι. Η συγκεκριμένη παράσταση διαφοροποιείται τόσο από εκείνη στην «Οικία του Διονύσου» όσο και από ομόθεμες της παραστάσεις σε ρωμαϊκές σαρκοφάγους, λόγω της απουσίας μεθυσμένων Σατύρων και Μαινάδων που να χορεύουν εκστατικά.

Λεπτομέρεια από το ψηφιδωτό με τον Κένταυρο και τη Μαινάδα απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

δ. Α φ ρ ο δ ί τ η

Η θεά της ομορφιάς, στην οποία έχουν μάλιστα αφιερωθεί Ύμνοι, η θεά η οποία συνέδεσε τόσο στενά το όνομά της με την Κύπρο και ιδιαίτερα με την Πάφο, σύμφωνα με το μύθο κατέφυγε στην Πάφο και αφού μπήκε σε ιερό τέμενος οι Χάριτες την καλλώπισαν πριν συναντηθεί με τον Αγκίστη.

Σε ψηφιδωτό που βρέθηκε στην Άλασσα και σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο Λεμεσού, παριστάνεται ο Καλλωπισμός της Αφροδίτης. Η Αφροδίτη απουσιάζει αισθητά από τα ψηφιδωτά της Πάφου, χώρου που κατεξοχήν έχει συνδεθεί με τη θεά, στην «Επαυλη του Θησέα» όμως έχει βρεθεί άγαλμά της.

Η θεά της ομορφιάς δε θα μπορούσε όμως να λείπει και από τα Κυπριακά Γραμματόσημα. Το 1962 στην Πρώτη Οριστική Σειρά της Κυπριακής Δημοκρατίας κυκλοφορεί γραμματόσημο με την κεφαλή της Αφροδίτης, το 1966 στη Δεύτερη Οριστική σειρά της Κυπριακής Δημοκρατίας κυκλοφορεί νέο γραμματόσημο με το άγαλμα της Αφροδίτης. Το 1979 στην Αναμνηστική Έκδοση για την Αφροδίτη κυκλοφορούν δύο γραμματόσημα. Το πρώτο με άγαλμα της θεάς του 1ου αι. π.Χ. και το δεύτερο με την αναγεννησιακή Αφροδίτη. Σε επόμενη Αναμνηστική έκδοση για την Αφροδίτη κυκλοφόρησε το άγαλμα της θεάς από τους Σόλους (1982). Η Αφροδίτη προβάλλεται επίσης μέσα από τις Αναμνηστικές Εκδόσεις για τα Καλλιστεία Μις Υφήλιος (2000) και για την Ευρωπαϊκή Φιλοτελική Έκθεση Κύπρου (2002).

ε. Ο ι Δ ι ό σ κ ο υ ρ ο ι

Σύμφωνα με μια εκδοχή (Ευστάθιος στο Ψ 638) την Ελένη και τους Διόσκουρους γέννησε η Νέμεση, η οποία αγωνιζόμενη να αποφύγει την καταδίωξη του Δία άλλαξε μορφή (μεταμορφώθηκε σε ψάρι, σύμφωνα με τον Αθήναιο).

Όταν οι Διόσκουροι πιάστηκαν να κλέβουν τα βόδια του Ίδα και του Λυγκέα, ο μεν Κάστορας σκοτώθηκε από τον Ίδα, οι δε Ίδας και Λυγκέας από τον Πολυδεύκη. Ο Δίας τότε τους παραχώρησε την αθανασία εναλλάξ μέρα παρά μέρα (Χρηστομάθεια Πρόκλου). Από τα σχόλια στο 10^ο Νεμεόνικο του Πινδάρου μαθαίνουμε τις λεπτομέρειες αυτής της σύγκρουσης.

Ορμητικά ο Λυγκεύς

τον Ταῦγετο στα φτερωτά του πόδια όλος πίστη ανέβαινε.

Και στην ψηλότερη κορφή του ανεβασμένος αγνάντευ' όλο το νησί

*του Τανταλίδη Πέλοπα και γρήγορα ο τρανός ο ήρωας ατένισε
με τ' αετίσιο βλέμμα του μεσ' στης δρυός το κοίλωμα τους δυο τους,
τον Κάστορα τον ιπποδαμαστή και τον πρωταθλητή τον Πολυδεύκη,
κι έπληξε σαν ήταν φυσικό...*

Σχόλια Πινδ. Νεμ. 10.114a

Ο Λυγκέας από την ψηλότερη κορυφή του Ταΰγετου είδε τους Διόσκουρους να παραμονεύουν το κοπάδι του κρυμμένοι στη δρυ. Όπως ήταν φυσικό ακολούθησε η συμπλοκή τους. Ο θάνατος του Κάστορα από το ακόντιο του Ίδα επιβεβαιώνεται και από το Φιλόδημο (*Περί Εύσεβείας*). Σε μια άλλη αναφορά (Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Προτρεπτικός προς Έλληνας*) ο Κάστορας χαρακτηρίζεται *θνητός*, ενώ ο Πολυδεύκης *αθάνατος*.

*Ο Κάστορας θνητός, μοίρα θανάτου του 'ναι πεπρωμένη,
μα αθάνατος βέβαια ο Πολυδεύκης, του Άρη ο βλαστός.*

Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Προτρεπτικός προς Έλληνας*

Το θάνατο των δύο αδελφών της δεν φαίνεται να γνωρίζει η Ελένη, η οποία θεωρεί ότι αυτοί δεν πήγαν στην Τροία από ντροπή, λόγω της αρπαγής της από το Θησέα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος πολιορκήσαν την πόλη της Αττικής Άφιδνα και ο Κάστορας τραυματίστηκε στο δεξιό μηρό από τον βασιλιά Άφιδνο (Σχόλια Όμ.Γ 242). Οι Διόσκουροι, μη βρίσκοντας το Θησέα, επιδόθηκαν σε λαφυραγωγία των Αθηνών.

Στην Οικία του Διονύσου, δεξιά και αριστερά από την παράσταση με το Θρίαμβο του Διονύσου, βρίσκονται δύο άλλες μικρότερες παραστάσεις που στην κάθε μια απεικονίζεται ένας από τους Διόσκουρους, ο Κάστορας και ο Πολυδεύκης. Οι δύο δίδυμοι, που βγήκαν από το ένα από τα δύο αβγά που γέννησε η Λήδα μετά την ένωσή της με το Δία, είναι ντυμένοι με πανοπλίες και με το ένα χέρι κρατούν τα ινία του αλόγου, που βρίσκεται πίσω τους, ενώ στο άλλο κρατούν ένα δόρυ. Φέρουν στεφάνι και πάνω από το κεφάλι τους στέκεται ένα αστέρι, ένδειξη ότι επιστρέφουν από στρατιωτική εκστρατεία. Λειτουργικά οι Διόσκουροι έχουν τοποθετηθεί εδώ για να αποτρέπουν το κακό και να φέρνουν καλή τύχη στους παρισταμένους, αφού σ' αυτούς αποδίδονται αποτρεπτικές και προφυλακτικές δυνάμεις.

στ. Φαίδρα

Σε ένα αρκετά φθαρμένο παπυρικό απόσπασμα του Κλέωνα του Κουριέα (3ος αι. π.Χ.) γίνεται αναφορά του ονόματος της Φαίδρας: [Πασιφά]ην καί Φαίδραν, ἔτι δέ Ἄρι[άδνην].

Η αναφορά αυτή πρέπει να σχετίζεται με τη δύναμη της Αφροδίτης στα ανθρώπινα πάθη. Οργισμένη η θεά με τον Ήλιο που αποκάλυψε τη μοιχεία της με τον Άρη, εκδικήθηκε τιμωρώντας

όλους τους απογόνους του Ήλιου με ακατανίκητα πάθη. Περισσότερο από όλους βασάνισε την Πασιφάη και τις κόρες της, Φαίδρα και Αριάδνη.

Ένα από τα πιο σημαντικά ψηφιδωτά της οικίας του Διονύσου, δωμάτιο 6, είναι η παράσταση με την τραγική ιστορία της Φαίδρας και του Ιππόλυτου. Η Φαίδρα γυναίκα του Θησέα, βασανίζεται από τον έρωτά της για τον Ιππόλυτο, γιο του Θησέα και της αμαζόνας Αντιόπης. Η Φαίδρα, στην απουσία του Θησέα, στέλνει ένα ερωτικό γράμμα στον Ιππόλυτο και στη συνέχεια, όταν ο Θησέας επιστρέφει, τον καταγγέλλει στον πατέρα του, επιρρίπτοντας στον Ιππόλυτο τις κατηγορίες που άξιζαν στην ίδια. Ο Θησέας οργισμένος προσεύχεται στον Ποσειδώνα να τιμωρήσει τον Ιππόλυτο, όπως και γίνεται. Ο Ιππόλυτος χάνει τη ζωή του σε μια σύγκρουση του άρματός του με έναν ταύρο, σταλμένο από το θεό. Στη συνέχεια η αλήθεια γίνεται γνωστή και η Φαίδρα αυτοκτονεί.

Στη σκηνή βλέπουμε τον Ιππόλυτο στα αριστερά μαζί με το σκύλο του, να φαίνεται αναποφάσιτος, αφού μόλις έχει διαβάσει το μήνυμα της Φαίδρας στο δίπτυχο που κρατά. Στα δεξιά η Φαίδρα κάθεται στο θρόνο της, περιμένοντας να μάθει τις συνέπειες που είχε η πράξη της. Η αγωνία και το πάθος της τονίζονται από έναν μικρό Έρωτα που βρίσκεται στα δεξιά της. Το συγκεκριμένο δάπεδο βρέθηκε σε πολύ κακή κατάσταση, γεγονός που απαιτούσε την αποκόλλησή του και την επανατοποθέτησή του σε μια πιο γερή βάση.

ζ. Γανυμήδης

Το γνωστό μύθο του Γανυμήδη εξιστορεί η Αφροδίτη στον Αγκίση (Ομηρικός ύμνος Εἰς Ἀφροδίτην V, στ. 202-217), όταν κάνει λόγο για το γιο που θα γεννηθεί και θα είναι ισόθεος «στην ομορφιά και στο παράστημα». Τον Γανυμήδη άρπαξε ο Δίας και μεταφέροντάς τον στον Όλυμπο τον έκανε οινόχοο των θεών χαρίζοντάς του αθανασία και αιώνια νιότη. Στο θλιμμένο του πατέρα που θρηνούσε ακατάπαυστα ο Δίας έστειλε μαζί με την είδηση για τη νέα κατάσταση του Γανυμήδη γοργοπόδαρους ίππους.

*Στ' αλήθεια βέβαια τον ζανθό τον Γανυμήδη ο συνετός ο Δίας
άρπαξε για το κάλλος του με τους αθάνατους μαζί για νά 'ναι
και στο ανάκτορο του Δία στους θεούς κρασί για να κερνάει
θαύμα να τότε βλέπεις, από τους αθάνατους όλους τιμημένος.*

Ομηρ. Ὑμνος *Εἰς Ἀφροδίτην* V, 202-206

Στην Οικία του Διονύσου, δωμάτιο 8, σε ένα πλαίσιο οκταγώνων και μαιάνδρων παρουσιάζεται ο Δίας μεταμορφωμένος σε αετό τη στιγμή που αρπάζει το Γανυμήδη, βοσκό της Τροίας, ο οποίος θεωρείτο ο ωραιότερος

ανάμεσα στους θνητούς, για να τον κάνει το νέο οινοχόο των θεών. Ο ψηφοθέτης, λόγω μάλλον κακού υπολογισμού ή ακόμα λόγω του ότι το συγκεκριμένο ψηφιδωτό δε σχεδιάστηκε για αυτόν τον χώρο, αναγκάστηκε να κόψει τις άκριες των φτερούγων του αετού.

Το ψηφιδωτό απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφόρησε το 1966 και ανήκει στη Δεύτερη Οριστική Σειρά της Κυπριακής Δημοκρατίας

η. Ποσειδώνας

Σύμφωνα με τον Πausanias (9.29.1 κε) ο Ποσειδώνας έσμιξε με την Άσκη και απέκτησε γιο με το όνομα Οίοκλος, ο οποίος στη συνέχεια έκτισε την Άσκη στην περιοχή του Ελικώνα.

*Με την Άσκη πάλι ξάπλωσε ο κοσμοσεΐστης Ποσειδώνας,
κι αυτή ως γνωστό στο κύλισμα του χρόνου γιο του γέννησε
τον Οίοκλο, που πρώτος με του Αλωέα τα παιδιά έκτισε
την Άσκη, που στου Ελικώνα κείται τη βρυσομάνα ρίζα.*

Στην Οικία του Διονύσου, δωμάτιο 16, παριστάνεται ο μύθος του Ποσειδώνα και της Αμυμώνης. Ο Ποσειδώνας για να εκδικηθεί την Ήρα, που πήρε από αυτόν την προστασία της Αργολίδας, στέρεψε όλες τις πηγές της περιοχής. Ο βασιλιάς Δαναός τότε έστειλε τις πενήντα του κόρες, ανάμεσά τους και την Αμυμώνη, για να βρουν νερό. Η Αμυμώνη στην αναζήτησή της συνάντησε ένα Σάτυρο, ο οποίος προσπάθησε να την πάρει με τη βία. Ο Ποσειδώνας την προστάτευσε, και γοητευμένος από την ομορφιά της Αμυμώνης, αφού αυτή του δόθηκε, της αποκάλυψε την πηγή της Λέρνας.

Στο ψηφιδωτό απεικονίζεται η στιγμή που ο Ποσειδώνας έχει ήδη διώξει του Σάτυρο και προχωρεί προς την Αμυμώνη. Ανάμεσά τους περίπταται ένας Έρωτας, ενώ στο έδαφος βλέπουμε μια μεταλλική υδρία που παραπέμπει στον αρχικό σκοπό της περιπλάνησης της Αμυμώνης.

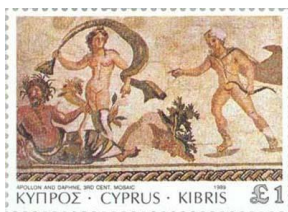
Το αυτό ψηφιδωτό απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

Στο δωμάτιο 76 της Έπαυλη του Θησέα βρίσκουμε σε γεωμετρικό πλαίσιο μια παράσταση του Ποσειδώνα, που δυστυχώς δε σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση. Ο Ποσειδώνας παρουσιάζεται να κάθεται πάνω σε ένα θαλάσσιο τέρας και να διασχίζει τη θάλασσα, συνοδευόμενος από τη σύζυγό του Αμφιτρίτη, κόρη του Ωκεανού. Η σκηνή αυτή είναι πολύ δημοφιλής στην αρχαιότητα, ιδιαίτερα κατά τη Ρωμαϊκή εποχή. Το ψηφιδωτό χρονολογείται στα τέλη του 4^{ου} αι. μ.Χ.

Θ. Α π ό λ λ ω ν α ς

Ο Απόλλωνας αναφέρεται ως ο πατέρας του Άνιου από την Ροιώ, κόρη του Στάφυλου, γιου του Διονύσου (Σχόλια στο Λυκόφρονος *Αλεξάνδρα*) αλλά και του Πάνα από την Πηνελόπη. Όταν γεννήθηκε ο Πάνας δόθηκε από τον Απόλλωνα στις Νύμφες, οι οποίες ανέλαβαν την ανατροφή του και ο Πάνας έγινε θεός των δασών.

Η Νύμφη Δάφνη, κόρη του ποταμού Πηνειού, έχει ορκιστεί αιώνια αγνότητα, όμως την έχει ερωτευτεί ο Απόλλωνας, ο οποίος, αποτυγχάνοντας να την πείσει να υποκύψει στις επιθυμίες του, την κυνηγά, προσπαθώντας να την πάρει με τη βία. Φτάνοντας στον ποταμό Πηνειό, η Δάφνη ικετεύει τον πατέρα της να τη βοηθήσει, ο οποίος τη μεταμορφώνει σε δέντρο. Ο Απόλλωνας, εις ένδειξη της αγάπης του, την κάνει το ιερό του δέντρο. Στο ψηφιδωτό της Οικίας του Διονύσου, δωμάτιο 16, απεικονίζεται η Δάφνη δίπλα από τον Πηνειό τη στιγμή που αρχίζει να ριζώνει και να μεταμορφώνεται σε δέντρο, ενώ δεξιά ο Απόλλωνας απεικονίζεται έκπληκτος να δείχνει τη μεταμόρφωση.

Ο Απόλλωνας καθώς και το ιερό του απεικονίζονται σε γραμματόσημα που κυκλοφορούν το 1966 σε Αναμνηστική Έκδοση για τα Ψηφίσματα του Ο.Η.Ε., ενώ το αυτό ψηφιδωτό απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

Ένας από τους πίνακες της οικίας του Αιώνας παρουσιάζει τις τελευταίες στιγμές του γνωστού μουσικού διαγωνισμού μεταξύ του Σειληνού Μαρσύα και του Απόλλωνα. Ο Μαρσύας, αφού προκάλεσε το θεό σε διαγωνισμό, έχασε και καταδικάστηκε από τον Απόλλωνα σε θάνατο.

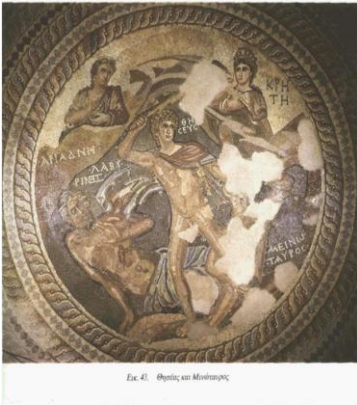
Στον πίνακα ο Απόλλωνας κάθεται σε ένα βράχο, ακουμπισμένος στη λύρα του και δείχνοντας το Μαρσύα. Δίπλα του μια γυναικεία φιγούρα, που είναι σύμφωνα με την επιγραφή η Πλάνη, μπορεί να θεωρηθεί ως η προσωποποίηση της λανθασμένης σκέψης. Δύο Σκύθες εκτελούν τη απόφαση του θεού, οδηγώντας το Μαρσύα σε ένα δέντρο, όπου θα τον γδάρουν ζωντανό. Ο Όλυμπος, ο νεαρός μαθητής του Μαρσύα, ικετεύει το θεό να φανεί επιεικής.

Λεπτομέρεια από το ψηφιδωτό με την προτομή του Απόλλωνα απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

Από την Οικία του Αιώνας προέρχεται και η παράσταση του Απόλλωνα Μουσαγέτη, που δυστυχώς σώζεται σε αρκετά άσχημη κατάσταση.

ι. Θησέας

Τα Σχόλια στον Όμηρο (Γ 242) αναφέρουν ότι ο Θησέας πρώτος είχε αρπάξει την Ελένη, πριν από τον Μενέλαο. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος οι Διόσκουροι, που αναζητούσαν την Ελένη και δεν έβρισκαν τον Θησέα, λεηλάτησαν την Αθήνα.

Το ομώνυμο ψηφιδωτό της Έπαυλη Θησέα, δωμάτιο 36, είναι το επίκεντρο ενός διακοσμητικού σχεδίου που περιλαμβάνει ένα τεράστιο γεωμετρικό ψηφιδωτό. Το δωμάτιο, διαστάσεων 6 X 5.50μ., στις δύο μπροστινές γωνίες φέρει διακόσμηση με άνθη, ενώ στο υπόλοιπο δάπεδο σε σχήμα κύκλου, διαμέτρου 2.20 μ., απεικονίζεται η μονομαχία του Θησέα με το Μινώταυρο μέσα στο Λαβύρινθο.

Ο Θησέας, γιος του Ποσειδώνα ή κατά άλλη εκδοχή του Αιγέα και της Αίθρας, συνοδεύει στην Κρήτη τους Αθηναίους νέους, που στέλλονταν κάθε επτά χρόνια στην Κνωσό σαν βορά στο Μινώταυρο, αποφασισμένος να πολεμήσει το τέρας. Το Θησέα στο εγχείρημά του βοήθησε η Αριάδνη, κόρη του βασιλιά της Κρήτης Μίνωα, που είχε ερωτευτεί το Θησέα, δίνοντάς του ένα μίτο που θα τον βοηθούσε να βγει από το Λαβύρινθο. Ο Θησέας, αφού σκότωσε το Μινώταυρο, ελευθέρωσε τους ομήρους και έφυγε από την Κρήτη, παίρνοντας μαζί του την Αριάδνη.

Στο ψηφιδωτό απεικονίζεται η στιγμή της πάλης. Οι δύο ήρωες παρουσιάζονται μέσα σε μια σκοτεινή σπηλιά, ενώ τη σκηνή παρακολουθούν η Αριάδνη καθώς και ο Λαβύρινθος και η Κρήτη, που αναπαριστάνονται προσωποποιημένοι. Στις προσωποποιήσεις αυτές έγκειται και η διαφοροποίηση του συγκεκριμένου ψηφιδωτού από άλλα της εποχής που έχουν το ίδιο θέμα. Το δάπεδο χρονολογείται περί τα τέλη 3^{ου} με αρχές 4^{ου} αι.μ., ενώ φαίνεται να υπάρχουν διορθώσεις που τοποθετούνται στο τελευταίο τέταρτο του 4^{ου} αι.μ.Χ., συνεπεία των σεισμών αυτής της περιόδου.

Λεπτομέρεια του ψηφιδωτού με την προτομή του Θησέα απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί σε γραμματόσημο το 1982 στην Αναμνηστική Έκδοση για την Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά, ενώ η προτομή της Κρήτης απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου.

ια. Σκηνές κ υ ν η γ ι ο ύ

Στον Ομηρικό Ύμνο V *Εἰς Ἀφροδίτην* (στ. 159-160) η Αφροδίτη οδηγεί τον Αγκίστη σε κρεβάτι στρωμένο με δέρματα ζώων.

*Ἔτσι αφού μίλησε την πήρε από το χέρι· και η φιλόγελη Αφροδίτη
τραβούσε γυρνώντας πίσω αφού χαμήλωσε τα όμορφα της μάτια*

*στην κλίνη την καλόστρωτη, που για τον βασιλιά πριν ήταν
με χλαίνες μαλακές στρωμένη· εκεί αποπάνω
δέρματ' αρκούδων κείτονταν και λιονταριών βαρύφωνων
που μόνος του τα σκότωσε στα όρη τα ψηλά.*

Οι σκηνές κυνηγιού, όπως αυτές στα δωμάτια 10-12 της Οικίας του Διονύσου, ήταν πολύ κοινά θέματα στην τέχνη των ψηφιδωτών. Βέβαια δεν αντανakλούν την πραγματικότητα, αφού κάποια ζώα, όπως η λεοπάρδαλη και η τίγρης που παριστάνονται, δεν προέρχονται από την κυπριακή πανίδα. Ως θεματικά μοτίβα προήλθαν από τη Βόρεια Αφρική απ' όπου διαδόθηκαν σε όλη την επικράτεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι κυνηγοί φορούν μπότες και κοντούς χιτώνες και μανδύες.

Ως μία τέτοια σκηνή θα μπορούσαμε να δούμε και τον Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας από το ψηφιδωτό στην Οικία του Ορφέα, μύθος που δεν απαντά στην Αρχαία Κυπριακή Ποίηση. Πρόκειται για μια απλή απεικόνιση του πρώτου άθλου του Ηρακλή. Το λιοντάρι της Νεμέας ήταν ένα μυθικό τέρας που γεννήθηκε από την Έχιδνα και τον Όρθρο ή κατά άλλους έπεσε από το φεγγάρι. Σύμφωνα με το μύθο, ο Ηρακλής εγκλώβισε το θηρίο σε μια σπηλιά και το έπνιξε με γυμνά χέρια. Στο ψηφιδωτό απεικονίζεται η στιγμή που ο Ηρακλής και το λιοντάρι ετοιμάζονται να αρχίσουν την πάλη. Το ασυνήθιστο της απεικόνισης έγκειται στο ότι παραδοσιακά οι δύο παρουσιάζονται να είναι ήδη πιασμένοι στην πάλη.

Το αυτό ψηφιδωτό απεικονίζεται σε γραμματόσημο που κυκλοφορεί το 1989 στην Έβδομη Οριστική Σειρά για τα Ψηφιδωτά της Πάφου. Προέρχεται από την Οικία του Ορφέα.

ιβ. Σκηνές Τρύγου

Ο κεντρικός πίνακας της Οικίας του Διονύσου, δωμάτιο 4, είναι πλαισιωμένος από μια πλούσια άκανθο που βλαστάνει από τα γενιά μεγάλων προσωπείων, στις έλικες της οποίας εικονίζονται πουλιά, φρούτα και λουλούδια. Ο πίνακας αποτελεί ένα πετυχημένο συνδυασμό από βενιέτες που ελίσσονται μέσα και γύρω από ένα δίκτυ από αμπέλια φορτωμένα με καρπό, όπου συνυπάρχουν διάσπαρτες ανθρώπινες και άλλες φιγούρες καθώς και σκηνές από τη ζωή της υπαίθρου καθώς και σκηνές κυνηγιού. Κατά μήκος του δωματίου φαίνεται να υπήρχε μια σειρά από παγώνια από τα οποία δυστυχώς δε σώζεται σχεδόν τίποτα.

Το 1964 κυκλοφορεί έκδοση γραμματοσήμων για τα Κυπριακά Κρασιά, θεματική που βρίσκεται σε πλήρη αντιστοιχία με τις Σκηνές Τρύγου που αναπαριστούνται στα εν λόγω ψηφιδωτά.

Γ. Επίλογος

Η απεικόνιση αρχαίων ελληνικών μύθων στα ψηφιδωτά της Πάφου, που χρονολογούνται στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, κάνουν καταφανές ότι οι μύθοι έχουν εδραιωθεί και συνεχίζουν να διαδίδονται μέσω μιας άλλης μορφής τέχνης, των ψηφιδωτών, που με τη σειρά τους στις μέρες μας γίνονται θέμα σε παραστάσεις γραμματοσήμων.

Η απουσία της Αφροδίτης από τις παραστάσεις που έχουν ανευρεθεί είναι καταφανής, η οποία βέβαια μπορεί να είναι και συμπτωματική, αν θεωρηθεί ότι υπάρχουν ενδεχομένως παραστάσεις που δεν έχουν ακόμα ανευρεθεί. Εξάλλου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι παραπέμπουν στην Αφροδίτη, με έναν έμμεσο τρόπο, η κρίση ομορφιάς στο ψηφιδωτό της «Οικίας του Αιώνας» μεταξύ της Κασσιόπειας και των Νηρηίδων, καθώς και ο τρόπος που η νικήτρια Κασσιόπεια απεικονίζεται, αφού παρουσιάζεται ως αναδυόμενη Αφροδίτη. Εξάλλου, στην «Επαυλη του Θησέα» έχει βρεθεί άγαλμα της θεάς, άρα δεν μπορούμε να μιλούμε για παντελή απουσία της θεάς κρίνοντας από το σύνολο των ευρημάτων που έχουμε στη διάθεση μας από την περιοχή.

Από την άλλη, η απεικόνιση παγανιστικών παραστάσεων παραπέμπει στο όλο κλίμα της εποχής, κατά την οποία ο Ιουλιανός ο Παραβάτης, Ρωμαίος αυτοκράτορας, που στο δεύτερο μισό του 4^{ου} αι. προσπαθεί να επαναφέρει τις παγανιστικές λατρείες, σε μια Αυτοκρατορία όπου ο Χριστιανισμός έχει ανακηρυχθεί σε επίσημη θρησκεία του κράτους. Όποιο κι αν ήταν το κίνητρο του δημιουργού, αναντίλεκτα τα ψηφιδωτά της Πάφου αποτελούν αριστουργηματικά δείγματα της εποχής τους, αφού ξεφεύγουν από τις στερεότυπες και συνηθισμένες παραστάσεις, αφήνοντας να διαφανεί η πρωτοτυπία και η μαεστρία του καλλιτέχνη που κρύβεται πίσω από αυτά.

ΣΥΣΧΕΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

<p align="center">ΜΥΘΟΣ</p> <p>Ανδρέας Ι. Βοσκός, <i>Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία</i>, τόμ. 1 Ποίηση, Λευκωσία, 2008</p>	<p align="center">ΨΗΦΙΔΩΤΟ</p>	<p align="center">ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ</p>
<p>Γάμος Πηλέα – Θέτιδας: Κύπρια Έπη T7</p>	<p>1. Θέτις, Πηλεύς, Αχιλλεύς: το πρώτο λουτρό του Αχιλλέα, Οικία Θησέως 2. Θέτις: διαγωνισμός ομορφιάς Κασσιόπειας - Νηρηίδων, Οικία του Αιώνος</p>	<p>1. Κασσιόπεια 2. Δωρίδα</p>
<p>Λήδα – Κύκνος: Κύπρια Έπη F7b</p>	<p>Η Λήδα και ο Κύκνος, Παλαίπαφος</p>	<p>Λήδα</p>
<p>Διόσκουροι, Ελένη: Κύπρια Έπη T7, F7a, F7b, F6, F7, F11, F20</p>	<p>Έφιπποι Κάστορας και Πολυδεύκης, Οικία Διονύσου</p>	
<p>Διόνυσος Κρασί: Κύπρια Έπη F12</p>	<p>1. Οι πρώτοι οίνον πίνοντες, οικία του Διονύσου 2. Ο μικρός Διόνυσος, Οικία του Αιώνος 3. Τελετουργική πομπή Διονύσου ανά την υφήλιο, Οικία του Αιώνος 4. Διονυσιακή πομπή με Πάνα, Οικία Διονύσου</p>	<p>1. Διόνυσος, Ακμή 2. Ικάριος 3. Νύμφες και Ανατροφή 4. Μικρός Διόνυσος με Ερμή 5. Κένταυρος, Μενάδα 6. Σίληνός</p>
<p>Απόλλωνας: Κύπρια Έπη F15, Καστορίων Σολεύς F2</p>	<p>1. Απόλλων – Δάφνη, Οικία Διονύσου 2. Απόλλων – Μαρσύας, Οικία του Αιώνος 3. Απόλλων Μουσαγέτης, Οικία του Αιώνος</p>	<p>1. Απόλλων – Δάφνη 2. Απόλλων</p>
<p>Θησέας – Ελένη: Κύπρια Έπη F20</p>	<p>Θησέας – Αριάδνη, Οικία του Θησέως</p>	<p>1. Θησέας 2. Κρήτη</p>
<p>Ποσειδώνας – Άσκηρ: Ηγησίας F1</p>	<p>Ποσειδώνας, Αμυμώνη και πτερωτός Έρωσ, Οικία Διονύσου</p>	<p>Ποσειδώνας</p>
<p>Αφροδίτη: Ομηρικοί Ύμνοι</p>	<p>Καλλωπισμός Αφροδίτης, Άλασσα, 5ος αι. μ.Χ. Μουσείο Λεμεσού</p>	<p>7 γραμματόσημα</p>
<p>Σκηνή κυνηγιού: Ομηρικός Ύμνος V, στ. 159-160</p>	<p>Σκηνές κυνηγιού Λιοντάρι της Νεμέας</p>	<p>Ηρακλής – λιοντάρι</p>
<p>Γανυμήδης: Ομηρικός Ύμνος V, στ. 202-217</p>	<p>Γανυμήδης, Οικία Διονύσου</p>	<p>Αρπαγή Γανυμήδη</p>
<p>Φαίδρα: Κλέων Κουριεύς F3</p>	<p>Ιππόλυτος, Φαίδρα, Έρωσ, Οικία του Διονύσου</p>	

Δ. Βιβλιογραφία

1. Pierre Grimal, Λεξικό της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Μυθολογίας, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1991.
2. Ανδρέας Ι. Βοσκός, *Αρχαία Κυπριακή Γραμματεία, τόμ. 1 Ποίηση*, Λευκωσία, 2008.
3. Οδηγός Ψηφιδωτών Πάφου, Έκδοση Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία, 1989.
4. Ερμής Στ. Φραγκούδης, *Κατάλογος των γραμματοσήμων της Κύπρου και ταχυδρομική ιστορία 1845-2005*, Αθήνα, 2006.